

Hanna Sarkkinen vas

Kirjallinen kysymys nuorisorangaistuksesta

Eduskunnan puhemiehelle

Nuorisorikollisuus, nuorten hyvinvoinnin ongelmat ja keinot näihin puuttumiseksi ovat syystä puhuttaneet viime vuosina. Hallitusohjelman mukaan hallitus tunnistaa nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntymisen vakavaksi ongelmaksi. Hallitus on sitoutunut ottamaan käyttöön tarvittavat keinot nuoriso- ja jengirikollisuuden torjumiseksi ja vähentämiseksi. Hallitus aikoo kehittää nuorisorangaistussääntelyä siten, että teon vakavuus korostuu nykyistä paremmin, esimerkiksi tuomalla sen piiriin yhdyskuntapalvelun elementtejä ja lisäämällä sen käyttöä.

Voimassa olevan lain mukainen, liian vähälle käytölle jäänyt nuorisorangaistus on erityinen rangaistus alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Nuorisorangaistus voidaan tuomita, jos sakko on rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus, painavat syyt eivät vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista eikä ehdollista vankeutta ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Muiden yhdyskuntaseuraamusten tavoin nuorisorangaistuksen tavoitteena on tukea tuomittua sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja lisätä valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Nuorisorangaistuksen kesto voi olla neljästä kuukaudesta vuoteen. Se sisältää valvontaa ja siihen liitettyjä, erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistuksen tulee pääsääntöisesti sisältää myös valvonnassa tapahtuvaa työelämää ja työn tekemiseen perehtymistä.

Vuodesta 1997 kokeiltu nuorisorangaistus tuli käyttöön koko maassa vuonna 2005. Tarkoituksena oli monipuolistaa vapaudessa suoritettavien seuraamusten valikoimaa ja ottaa rangaistusta määrättäessä yksittäisen rikoksesta tuomitavan nuoren elämäntilanne entistä laajemmin huomioon.

Ehdollisen rangaistuksen ei valvonnallakaan tehostettuna ollut koettu yksinään vastaavan niihin vaatimuksiin, joita nuorille määrättävälle seuraamukselle voidaan asettaa. Alle 18-vuotiaiden joukossa oli todettu ryhmä, jolle ehdollinen vankeus ei näyttänyt toimivan tavoitteidensa mukaisena varoituksena. Ehdottomaan vankeusrangaistukseen taas voi liittyä huomattavia haittavaikutuksia, kuten laitostottumusta, yhteiskunnan vastaisen osakulttuurin pariin joutumista, mielenterveyshaittoja, rikoksentekijäksi leimautumista sekä opiskelun ja työnteon katkeamista, jotka vaikeuttavat mahdollisuuksia sopeutua takaisin yhteiskuntaan.

Kirjallinen kysymys KK 260/2023 vp

Nuorisorangaistuksen käyttöönoton aikaisten tilastojen mukaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitut nuoret uusivat rikoksia useammin ja nopeammin kuin vanhemmat rikoksenteijät. Noin kolme neljäsosaa alle 18-vuotiaana vapautuneista vangeista palasi vankilaan vuoden kuluessa vapautumisesta. Kansainvälisten sopimusten ja Suomen lainsäädännön mukaan ehdotonta vankeusrangaistusta tulisi lisäksi käyttää vain poikkeuksellisesti alle 18-vuotiaiden tekemiin rikosten seuraamuksena.

Ammattilaisten ja usein nuorten itsensä mielestä niin sakkojen kuin ehdollisen vankeusrangaistuksen teho nuoren rikollisen käyttäytymisen katkaisemiseksi on kyseenalainen. Kaikki nuoret eivät edes koe ehdollista vankeutta varsinaiseksi rangaistukseksi, sillä sen vaikutus jokapäiväiseen elämään on vähäinen. Sakkoja nuori ei välttämättä edes kykene itse maksamaan.

Näihin puutteisiin vastaamiseksi luotiin nuorisorangaistus. Nuorisorangaistuksen tavoitteena on selkeästi osoittaa tehdyn rikoksen moitittavuus. Samalla nuorisorangaistuksen ohjelmiin sisältyvällä tuella ja ohjauksella pyritään auttamaan nuorta elämään yhteiskunnan sääntöjen mukaista elämää. Asiantuntijat sekä nuorisorangaistuksen parissa työskentelevät pitävät laajasti nuorisorangaistusta erinomaisena työkaluna pyrittäessä estämään nuorta syyllistymästä uusiin rikoksiin. Myös esimerkiksi lapsiasiavaltuutettu on toistuvasti perännyt nuorisorangaistuksen käytön lisäämistä. Eri rangaistusmuodoista nimenomaisesti alaikäisille räätälöidyllä nuorisorangaistuksella on mahdollista vaikuttaa eniten alaikäisen elämään, koska siihen kuuluu monialaista yhteistyötä ja perehtymistä esimerkiksi työhön ja opintoihin. Rangaistuksen aikana nuoren elämän ongelmiin kyetään etsimään ratkaisuja monin eri keinoin.

Kaikesta huolimatta nuorisorangaistuksen käyttömäärät ovat jääneet vähäisiksi ja sen tunnettuus on heikko. Esimerkiksi vuonna 2022 siihen tuomittiin koko maassa vain seitsemän nuorta.

Nuorisorangaistusta arvioitiin Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin viimevuotisessa raportissa. Esiin nousi muun muassa huoli Rikosseuraamuslaitoksen resursseista nimenomaan yhdyskuntaseuraamusten kohdalla. Nuorten seuraamuksia kehitettäessä tuleekin huolehtia siitä, että Rikosseuraamuslaitoksella on riittävät resurssit seuraamuksen täytäntöönpanoon, samoin kuin poliisin, syyttäjien ja tuomioistuinten riittävistä resursseista.

Toisaalta tutkimuksen mukaan nuorisorangaistuksen käyttöä vähentää sen epäselvä asema seuraamusjärjestelmässä. Syyttäjän tulisi huomioida nuorisorangaistuksen mahdollisuus syyteharjinnassa ja pyytää sitä osaksi seuraamusselvitystä. Esimerkiksi vuonna 2021 seuraamusselvitys pyydettiin alaikäisenä tehdystä rikoksesta arviolta 550 kertaa. Syyttäjät pyysivät nuorisorangaistuksen soveltuvuuden selvittämistä vain 38 tapauksessa. Nuorisorangaistus voitaisiin määrätä myös ensimmäiseksi tuomioksi, mutta sitä vaaditaan vakiintuneesti vasta, jos nuorella on aiempia tuomioita. On kuitenkin harvinaista, että 15—17-vuotiaana ehtisi kertyä useampaa tuomiota. Vaikuttaakin siltä, että nuorisorangaistusta ei vaihtoehtona joko tunneta riittävästi tai sitä ei muusta syystä, kuten liian rajaavien edellytysten vuoksi, käytetä riittävästi.

Tutkimuksen mukaan lainsäädännön selkeyttäminen voisi edesauttaa käytännön muutosta.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Kirjallinen kysymys KK 260/2023 vp

Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä nuorisorangaistuksen käytön lisäämiseksi?

Helsingissä 25.1.2024

Hanna Sarkkinen vas